

Nieuwe uitgaven

Erik VERSTRAETE (red.), *Gedenkboek Wies Moens (1898-1982)*, Antwerpen, Stichting Mercator-Plantijn, 1984, 478 blz., 1.100 frank.

Omdat hij tijdens zijn leven voor hen een inspirerend voorbeeld was en omdat zij geloven dat hij het vandaag voor vele anderen zou moeten zijn, vond Erik Verstraete een hele reeks Vlamingen en Nederlanders bereid om mee te werken aan een *Gedenkboek Wies Moens*.

Tussen 1916 en 1918 studeerde Wies Moens Germaanse filologie aan de Gentse Rijksuniversiteit. Nadien, tijdens het interbellum, was hij vooral actief als publicist en bepaalde hij in aanzienlijke mate mee de evolutie van de katholieke gemeenschap in het Nederlands taalgebied. In 1947 werd hij door het Belgische gerecht bij verstek ter dood veroordeeld, o.a. omdat hij tijdens de oorlogsjaren een tijdlang directeur was geweest van de Nederlandse Uitzendingen van Zender Brussel. Na de tweede wereldoorlog woonde Moens in Nederlands-Limburg, waar hij o.a. leraar was aan een middelbare school en directeur was van een volksuniversiteit. Moens' tijd als opiniemaker was toen echter voorbij. Deze en andere omstandigheden maakten hem vroegtijdig tot een historische, zij het controversiële figuur. Door voor- en tegenstanders werd en wordt Wies Moens inderdaad meer dan eens genoemd in discussies over literatuur, collaboratie en flamingantisme.

Volk(s)

Bij het doornemen van het lijvige *Gedenkboek Wies Moens* heb ik talloze malen het woord volk(s) onder ogen gehad. Iets anders kon ook niet worden verwacht. Na afloop van deze lectuur stel ik vast dat mijn aanvoelen van dat begrip enigszins is verfijnd, dat mijn belangstelling ervoor is verhoogd, maar dat tegelijk een omschrijving ervan mij voor nog meer problemen plaatst dan voorheen. Als ik een van de medewerkers aan dit huldeboek goed heb begrepen, heeft Wies Moens trouwens zelf lange tijd — en eigenlijk zijn hele leven lang — geworsteld om een omvattende typering van de benaming volk(s) op papier te zetten.

Een en ander heeft uiteraard niet verhinderd dat Moens vanaf zijn jeugd tot kort vóór zijn overlijden intens bezig is geweest met de emancipatie van het Vlaamse volk, d.w.z. in zijn optiek van het Dietse volk. Over zijn veelzijdige bedrijvigheid in dienst van deze idee, en tegen alles wat haar in zijn ogen bedreigde, handelen op een of andere manier alle bijdragen in dit verzamelwerk.

Het *Gedenkboek Wies Moens* heeft mij overigens meer geboeid dan ik had durven verhoppen. Ook al maken teveel auteurs de naoorlogse ontgoocheling

en verbittering van Wies Moens tot de hunne. Ontgoocheling over het feit dat hun traditionalistische en behoudende denkbeelden, althans in hun ogen, overspoeld werden door een tijdsgeest die zij slechts kunnen omschrijven als ontaard en vervakkend. Verbittering over de volgens hen onrechtvaardige bestraffing van Moens en anderen, die tijdens de tweede wereldoorlog onder het Duitse bezettingsregime onder het stelsel van de sekretarissen-generaal in ambtelijke dienst waren gebleven of gekomen. Zo'n uitgangspunt bevordert inderdaad niet de kritische zin. Al zullen de betrokkenen tegenwerpen dat het hier gaat om een huldeboek; en dan met name voor een figuur die door anderen dikwijls en eenzijdig een etiket opgeplakt krijgt dat niet bepaald gunstig uitvalt. Voor mij bepaalt deze frustratie echter te zeer de sfeer van het hele boekwerk.

Herinneringen en beschouwingen

Aan enkele al te hagiografische bijdragen uit dit gedenkboek ga ik voorbij, ook aan een paar korte notities. Meestal zeggen zij meer over de auteur zelf dan over Wies Moens. Wat blijft er dan over?

Onder andere twee bijdragen over de directe betrokkenheid van Wies Moens bij de politiek, vooral omstreeks 1930. Een lezenswaardige uiteenzetting van Arthur De Bruyne onder de titel *Strijdbare Vlaming*; en de neerslag van wat Jef François vertelde over *Wies Moens, Joris Van Severen en het Verdinaso*. Uit beide teksten blijkt dat het inruilen van de Groot-Nederlandse voor de Bourgondische staatsconstructie, wat Van Severen in 1934 deed, in belangrijke mate werd ingegeven door praktisch-politieke overwegingen.

Van Severen schijnt te hebben aangevoeld dat hij op langere termijn aan Moens, met zijn intellectueel prestige, een lastige klant kon krijgen. Niet zozeer als een concurrent om zijn charismatisch leiderschap rechtstreeks te bedreigen, maar wel om het eventueel ooit in vraag te stellen en zeker om het niet goedschiks te ondergaan. Door de Belgische realiteit te aanvaarden, weliswaar om ze in de toekomst te integreren in een Bourgondisch geheel, wist hij dat Moens als principieel Groot-Nederlander voor een prangende keuze werd gesteld. Wies Moens nam inderdaad ontslag uit het Verdinaso, dat hij in 1933 mee had opgericht.

De uitlating van Jef François dat Van Severen in 1934 zijn anti-belgicisme ook afzwoer opdat de Belgische autoriteiten, ondanks linkse tegenkanting, zouden toestaan dat hij het Verdinaso uitbouwde als een para-militaire organisatie, klinkt aannemelijk. Van Severen wilde in de eerste plaats orde, althans zijn orde...

Voor Wies Moens bleef ook toen het volks-Dietse element primeren. Aan het eind van de jaren dertig publiceerde hij daarover trouwens een van zijn beste essays: *Nederlandse letterkunde, van volks standpunt gezien*. Wat

Moens met dit Dietse volksbegrip bedoelde, wordt in dit gedenkboek gecommentarieerd en verwoord in twee goed gedocumenteerde bijdragen; de ene van de hand van Karel Dillen en de andere van Piet Tommissen.

Het volks-Dietse thema, het centrale in Moens' werk, komt uiteraard ook aan bod in de beschouwingen van samensteller Erik Verstraete over de poëzie van Wies Moens. Naar mijn smaak jongleert Verstraete daarbij echter teveel met woorden als subliem en aanverwante superlatieven. Bovendien werpt hij zich wat al te nadrukkelijk op als dé verdediger van Moens, die hij in bescherming neemt tegen allerlei aanvallen als zouden diens latere gedichten teveel politiek en retoriek bevatten, en te weinig lyriek. Toch slaagt hij er ook in om de lezer ertoe aan te zetten met belangstelling de lectuur aan te vatten van de *Keuze uit de gedichten* van Wies Moens (blz. 341-385).

Meer nog dan *De Poëzie van Wies Moens* lijdt echter de *Biografie*, die Verstraete hier laat afdrukken, onder kritiekloze identificatie met het onderwerp. Zozeer zelfs, dat hij er volgens mij beter aan gedaan had om aan André Demedts te vragen om zijn waardering, maar genuanceerd in memoriamartikel uit *De Standaard* voor publikatie af te staan (*Wies Moens droomde van één Nederland*, 6 februari 1982). Wat een van de hoofdpijlers van dit *Gedenkboek Wies Moens* had behoren te zijn, blijft hier dus onder de maat.

Dat kritische zin, eerlijkheid, bewondering, redelijkheid en gevoeligheid intussen niet met elkaar in strijd hoeven te zijn, bewijst iemand als Hans Roest, die in dit gedenkboek zijn bedenkingen neerschreef onder de titel *Wies Moens in Noord-Nederland*. Zijn aanpak had in deze bundel best wat meer navolging mogen vinden.

Tot slot

Vele aspecten van de persoonlijkheid en het optreden van Wies Moens worden in dit huldeboek inmiddels slechts vermeld of van terzijde belicht en dat is onvermijdelijk, gezien de huidige stand van het historische en het literair-historische onderzoek. Zo bijvoorbeeld zijn correspondenties in het Nederlandse, katholieke dagblad *De Tijd* (1925-1930), maar ook Moens' eigen tijdschrift *DIETBRAND* (1933-1940), waarin hij helemaal zichzelf kon zijn. Deze en andere onderwerpen nodigen uit tot detailstudies, zoals die van Fernand van de Velde over *Wies Moens, de studentenbond van Hamme en Edward Poppe*.

Alles bij elkaar biedt dit *Gedenkboek Wies Moens* teveel herinneringen en indrukken, en te weinig diepgaande beschouwingen of studies. Maar, kon het anders? En, wilde men het anders?

Nico VAN CAMPENHOUT